

SUMAR

<i>Apocalypso</i> : ritualuri sângeroase pentru îmbunarea zeilor la azteci și mayași (...dacii le practicați și ei)	7
Olmecii, cei care au inventat cel mai sângeros sport de echipă cu mingea de cauciuc: la sfârșitul meciului, învinșii erau sacrificați ritualic	59
Zapotecii – între <i>Oamenii Norilor</i> și <i>Danzantes</i>	75
Toltecii, mitul celor dintâi artiști și filozofi aflați sub semnul Șarpelui cu Pene.....	85
Mayașii și misterele de la Chichén Itzá	96
Aztecii – o poveste despre anihilarea naivului Montezuma, convins că zeii s-au pogorât pe Pământ	122
Incașii sau civilizația utopică în care nu existau piețe, nici bani, dar mult aur, frunze de coca și „noduri vorbitoare“	163
Tezaur bibliografic mesoamerican și andin	188

Apocalypso: ritualuri sângeroase pentru îmbunarea zeilor la azteci și mayași (...dacii le practicau și ei)

Fiecare civilizație veche are specificul său, greu de înțeles din afară, o astfel de evaluare făcută de un ochi străin fiind suprapusă unui bagaj impresionant de prejudecăți și stereotipuri culturale specifice unei perioade trecute sau alteia. Ne permitem mereu să judecăm și să incriminăm cu severitate anumite practici din alte contexte socio-istorice, uitând adesea că propria civilizație a făcut uz cândva de practici similare absolut tulburătoare. De pildă, în societatea geto-dacă exista o cutumă, atestată de Pomponius Mella sau Eustathius, pe care azi nu o putem categorisi altfel decât abominabilă. Astfel, în cadrul ceremoniei funerare a unei căpetenii era posibil ca soției favorite a respectivului tarabostes (poligamia fiind permisă elitelor) să i se facă onoarea supremă de a fi arsă pe rug alături de trupul nobilului decedat, după ce în prealabil fusese înjunghiată ritualic – decedatului i se arăta astfel respectul cuvenit. Pomponius Mella spune că „pentru a dobândi o astfel de cinste, femeile dădeau o mare luptă în fața celor care trebuiau să hotărască lucrul acesta, iar cea care era aleasă era în culmea bucuriei. Aceasta urma să fie înjunghiată în mormântul soțului de ruda cea mai apropiată“. (Asta în vreme ce restul soțiilor erau, pur și simplu, licitate – de către cine își permitea – la finalul ceremoniei.) Tradiția de a realiza sacrificii umane în contextul unor ceremonii funerare este dovedită prin numeroase descoperiri arheologice, precum necropolele de la Agighiol, Brad sau Orlea. Astfel, în cazul mormântului tumular cu două încăperi de la Agighiol, arheologii au găsit mormântul unui principe get și al soției sale, probabil de origine scită, judecând după piesele vestimentare și de podoabă ce aparțineau acesteia.

Dovezi ale sacrificiului uman pe teritoriul actual al României datează încă din Epoca Bronzului (cazul necropolei de la Cârdești, cultura Monteoru). Despre sacrificiile umane din lumea getică avem puține informații scrise. Herodot și Iordanes prezintă obiceiul dacilor de a trimite un „mesager“ Marelui Zeu și faptul că dacii își sacrificau prizonierii. Ritualurile sacrificiale la geto-daci, esențiale pentru relația cu zeul Zamolxis, au inclus atât sacrificii umane, cât și animale, menite să asigure comunicarea directă cu Divinitatea și să obțină bunăvoința acesteia. Ei credeau în nemurirea sufletului pentru că Zamolxis, „i-a învățat că nici el, nici oaspeții lui și nici urmașii acestora nu vor muri în veci, ci se vor muta într-un loc, unde trăind de-a pururi, vor avea parte de tot felul de bunătați“, conform lui Herodot, în *Istorie*. Iordanes afirmă și el, în *Getica*, faptul că geții înduplecau „pe acest Marte... printr-un cult sălbatic, căci victimele lui au fost prizonieri uciși, socotind că zeul războiului trebuie împăcat prin vărsare de sânge omenesc. Lui i se jertfeau primele prăzi, lui i se atârnavă pe trunchiurile arborilor prăzile de război cele dintâi și exista un simțământ religios adânc în comparație cu ceilalți zei, deoarece părea că invocația spiritului său era ca aceea adresată unui părinte“. Această credință îi făcea pe geți să nu aibă teamă de moarte și îi transforma în războinici redutabili. Cel mai cunoscut este sacrificiul uman periodic, descris de Herodot, dar au existat și ofrande de animale, atestate prin descoperiri arheologice. La fiecare cinci ani (sau patru, conform unor interpretări), geto-dacii alegeau un sol pentru a-l trimite la Zamolxis spre a-i comunica nevoile lor. Mircea Eliade consideră că era vorba de un membru al castei superioare, dar există și alte opinii. Acest sol era ales prin tragere la sorți și aruncat în sulite; dacă supraviețuia, era considerat un sol necinstit, iar dacă murea, era considerat acceptat de zeu. Acest act era un ritual de comunicare, nu doar un omagiu. Pe lângă oameni, geto-dacii aduceau ofrande vegetale și animale. Dovezi arheologice, cum ar fi oasele de animale arse descoperite la Davidești (județul Argeș), confirmă sacrificiile de animale. Geții sacrificau și prizonieri în cadrul ritualurilor de înmormântare a războinicilor căzuți în luptă.

Astfel, Leon Diaconul descrie cum geții „plânseră morții... și arseră pe ruguri, după ce jertfiră pentru ei, potrivit legii strămoșești, o mulțime de prizonieri, bărbați și femei, apoi organizară ceremonii funebre și înecară în Istru copii de țâță și cocoși, scufundându-i în apele fluviului“. Descoperirea unor cranii separate la Brad, Budești sau Piscul Grăsani, plus detaliile de pe Metopa 18 a Columnei lui Traian l-au făcut pe arheologul și profesorul Valeriu Sîrbu să afirme ce geto-dacii aveau un veritabil „cult al craniului“.

Sacrificiile aveau rolul de a împăca furia divină, de a obține bunăvoința zeilor și de a reactualiza legătura directă dintre oameni și Divinitate. Înainte de a pleca în luptă, geto-dacii practicau ritualuri care includeau consumul de apă din Dunăre, considerată „vin sfânt“, jurând să nu se întoarcă decât după înfrângerea inamicilor. Sacrificiul la geto-daci nu era privit cu pesimism, ci ca o necesitate religioasă, moartea fiind văzută ca o trecere spre nemurire, „plăcută lui Zamolxis“. Aceste practici, strâns legate de credința în zeul suprem, Zamolxis, subliniază caracterul complex al spiritualității geto-dacice, în care moartea sacrificială era o „punte“ către Divinitate. Dar ele sunt întâlnite în multe alte locuri din lume, inclusiv în America de dinainte de sosirea conchistadorilor și începutul relației complexe cu Europa (prezența vikingilor, de pildă, a islandezului Erik cel Roșu / Erik Torvaldsson, deși dovedită, nelăsând urme semnificative). Nici dacii, nici mesoamericanii nu au inventat însă această practică de cult. Sacrificiile umane se întâlnesc din cele mai vechi timpuri la mesopotamieni sau indo-europeni. Ele vor fi preluate ulterior și de greco-romani, germani, celți sau traci, având întotdeauna un scop religios.

Vechii preoți ai triburilor celtice din Epoca Fierului, arată autorii antici, erau cei care comandau și oficiau sacrificii umane, de o brutalitate ieșită din comun. Oamenii erau arși de vii, eviscerați, înecați, strangulați sau decapitați. Unii dintre aceștia erau și mâncați în cadrul unor ritualuri canibalice. Sacrificiile rituale deosebit de brutale erau executate în numele zeilor sau, pur și simplu, pentru a atrage norocul și bunăstarea. Cele mai înfiorătoare ritualuri și cele mai numeroase sacrificii umane, însoțite

chiar de canibalism, au fost atribuite triburilor celtice, neamuri de războinici care au împânzit, în urmă cu 2 500 de ani, toată Europa, dar mai ales Franța de astăzi, Austria, Spania, Pannonia și Insulele Britanice. Războinicii tatuati, cu piele albă, feroce în luptă și măestri în prelucrarea fierului au fost adversarii redutabili ai Romei și, în special, ai lui Iulius Caesar. În așezările lor fortificate – *oppida* – sau în poienile pădurilor de stejar aveau loc ritualuri extrem de sângeroase, executate de o castă de preoți și vrăjitori misterioși, druzii.

Arheologii au scos la iveală dovezi incredibile privind practici macabre și deosebit de sângeroase în lumea celtică. Este vorba de sacrificii ritualice, masacre cărora cădeau victime sute de oameni. De exemplu, în Anglia și mai precis la Alveston, în Gloucestershire, arheologul Mark Horton de la Universitatea din Bristol și echipa sa au scos la iveală, în anul 2001, rămășițele a șapte oameni măcelăriți, spune acesta, în scopuri ritualice. Se presupune că toți aceștia au fost uciși în cadrul unui singur ritual. Arheologul presupune că a fost vorba de vremuri de restriște. Fie foamea amenința triburile celților, fie armatele romane care avansau. În aceste condiții, cu sacrificarea cât mai multor oameni se credea că era câștigată bunăvoința zeilor. Oasele au fost descoperite fragmentate puternic, bănuindu-se un supliciu cumplit suferit de cei care trebuiau să potolească dorința de sânge a zeilor celtici și să aducă victoria triburilor în luptă. Mai precis, ar fi vorba de membre amputate sistematic, urmând apoi decapitarea persoanei sacrificate. Totodată, arheologul britanic precizează că se bănuiește a fi vorba de prizonieri de război, infractori, dar și infirmi. Ritualul extrem de sângeros ar fi continuat cu devorarea anumitor părți din cadavre. Războinicii, în special, ar fi participat la acest festin. „Dovezile privind canibalismul sunt de netăgăduit“, declara, la aceea dată, arheologul Mark Horton pentru ziarul britanic *The Independent* (citat și de Cosmin Pătrașcu Zamfirache pentru ediția online a ziarului *Adevărul*).

Dovezile acestor ritualuri sacrificiale sunt reprezentate de oasele umane descoperite. Porțiuni din femur erau sparte longitudinal pentru

a fi extrasă și mâncată măduva, simbol al vieții. Descoperiri arheologice privind sacrificiile umane la celți au avut loc și în Franța, teritoriul vechilor gali, o ramură a triburilor celtice. Este vorba despre siturile arheologice din Picardia, Gournay sur Aronde și Ribemont sur Ancre. Săpăturile au fost efectuate, în special, de arheologul francez Jean Louis Brunaux. Acesta susține că aici erau amenajate sanctuare permanente dedicate unui zeu al războiului. Au fost descoperite și numeroase rămășițe umane ale prizonierilor de război sacrificați aici de triburile războinice ale belgilor, un neam celtic din nordul Franței. Totodată, în aceste sanctuare erau depuse drept ofrandă arme și trupuri ale războinicilor căzuți. Dovezi arheologice privind sacrificiile ritualice la celți au mai apărut în Insulele Britanice, în special, fiind vorba însă de câte un singur individ supus ritualului.

Dovezile arheologice nu vin decât să confirme cele relatate cu lux de amănunte de autorii antici, despre sângeroasele ritualuri celtice. În primul rând, Iulius Caesar scrie în *De bello gallico* despre sacrificiile umane la gali și britani. Împăratul și marele general roman era un bun cunoscător al celților, luptând cu aceștia în Galia (teritoriu care, mai mult sau mai puțin, se suprapune Franței de azi) și Insulele Britanice. „Națiunea galilor este foarte devotată ritualurilor și sunt superstițioși. Dacă sunt amenințați de boli grave sau se pregătesc de război ori trebuie să facă față unui pericol, fie sacrifică oameni sau jură că vor sacrifica oameni. (...) Pentru că ei cred că dacă viața unui om nu este jertfită pentru viața și norocul altuia din tribul lui, atunci zeii nu vor fi favorabili. Așa că ei fac sacrificii de acest fel pentru binele tuturor“, scria liderul roman. Autorii antici descriu și cum aveau loc aceste sacrificii. Tot Iulius Caesar spune că exista un ritual deosebit de sadic. Celții construiau o structură antropomorfică uriașă din nuiele, o umpleau cu oameni vii și-i dădeau foc. Cei sacrificați mureau în chinuri cumplite. „Sunt niște forme de mari dimensiuni, iar membrele acestor uriași sunt umplute cu oameni vii și se dă foc, cei sacrificați murind acoperiți de flăcări“, preciza Caesar. El aduce lămuriri și spune că erau preferați hoții și criminalii, deși mai

șpune că la vremuri de mare restriște erau folosiți „cei neprihăniți“, fecioare și copii, puritatea acestora fiind considerată un argument sensibil în fața zeităților cărora le era implorat ajutorul.

Un alt mod de sacrificiu la celți este relatat de un alt autor latin, Diodorus Siculus. „Ei pregătesc un om pe care să-l sacrifice. Îi înfig apoi un pumnal în piept. Îl observă cum cade pe jos și mai ales văd cum membrele sunt cuprinse de convulsii și culoarea sângelui. În funcție de aceasta, se prevede viitorul“, precizează acesta. Totodată, apar mărturii și la Lucan, Suetonius și Cicero. Practicile de sacrificiu erau diverse, de la decapitare, eviscerare pentru a prezice viitorul în organele sacrificatului și până la strangulare și incendiere. Este atestat și un ritual al recoltei, prin care o tânăra fecioară era întinsă pe un snop de spice de grâu și i se tăia gâtul. Sângele ei împrăștiat pe grâu ar fi garantat și pe viitor recolte bogate. În spatele acestor sacrificii rituale ar fi stat o castă de preoți celtici, numiți druiți. Personaje misterioase, considerați vrăjitori și figuri aproape mitologice, din punctul de vedere al majorității istoricilor, ei au existat cu adevărat. Sunt, de altfel, descriși și de autori antici. Erau ca o confrerie secretă însă, cu ritualuri și practici transmise cu mare grijă doar între inițiați. Erau și scumpi la vedere, apărând doar în momente-cheie și mai ales pentru a oficia aceste sacrificii umane rituale. „Druizii nu pleacă la război și nu plătesc taxe și tributuri nimănui. Ei sunt scutiți de serviciul militar și de toate tipurile de obligații. Ispitiți de asemenea avantaje, mulți încearcă să îmbrățișeze această carieră sau sunt trimiși la învățătură de părinți. Se spune că învață pe de rost un număr uriaș de versuri și că sunt inițiați timp de douăzeci de ani“, preciza Iulius Caesar. Principala funcție a acestor druiți era de preoți ai zeilor celtici, tocmai de aceea ei efectuau sacrificiile. „Ei îi chemă pe druiți să sacrifice. (...) Druizii oficiau toate sacrificiile publice“, arată Caesar când vorbește despre triburile galilor. Acești misterioși druiți erau descriși ca învățați și dascăli ai tinerilor din elita triburilor celtice care doreau o instruire superioară. „Ei discută și împărtășesc tinerilor multe lucruri despre stele, poziția și mișcările lor, întinderea pământului, natura lucrurilor și despre

respectul pentru puterea și forța zeilor“, scria Caesar. Diodor Siculus îi descrie ca fiind vrăjitori și cunoscători ai viitorului. „Acești oameni prezic viitorul observând zborul și cântecul păsărilor și prin sacrificarea animalelor sacre: toată ordinea societății se află în puterea lui“, preciza acesta în a sa istorie universală. Totodată, druzii erau considerați și medici foarte pricepuți, după cum arată Pliniu cel Tânăr în *Istoria Naturală*, folosind, în general, plante medicinale, astăzi necunoscute, pentru tratarea a numeroase boli. După cum arată și Caesar, druzii erau cei care dețineau rolul suprem în societatea celtică, ei participau și arbitrau alegerea căpeteniilor tribale sau judecau cazurile grave.

Cea mai importantă funcție a druzilor era intermedierea dintre om și Divinitate cu ajutorul sacrificiilor ritualice. Conform autorilor antici și a istoricilor, aceștia stabileau exact momentul când trebuiau făcute, locul propice, incantațiile necesare și întregul ritual. Tot ei ar fi dat și lovitura decisivă celui sacrificat, trimițându-l în lumea tenebrelor. Romanii au purtat campanii ample pentru stârpirea druzilor, care instigau la revoltă împotriva stăpânirii romane. Aceștia și-au pierdut definitiv puterea și au dispărut de pe scena istoriei, odată cu răspândirea creștinismului.

Triburile celtice au împânzit Europa veche începând cu sfârșitul Epocii Bronzului și începutul primei Epoci a Fierului, denumită după o localitate din Austria, Hallstatt. Celții provin din marea familie a popoarelor indo-europene, la fel ca și germanii, latinii, grecii sau tracii. Limba acestora, care se mai păstrează încă în Scoția, Irlanda sau Țara Galilor, este tot de sorginte indo-europeană. Au fost atestați în jurul anului 400 î.H. în Europa, deși geograful grec Hecateus din Milet îi amintește în prejma teritoriului actual al Marsiliei încă din anul 517 î.H. Celții erau organizați în triburi și mai apoi uniuni tribale care se întindeau pe teritoriile de astăzi ale Franței, Angliei, Irlandei, Scoției, Țării Galilor, parțial Germania, nordul Italiei, Spania, Elveția, Ungaria și zone din Balcani. (La noi, de pildă, cruci celtice sunt întâlnite în Maramureș.) Celții erau, în mare parte, crescători de vite, pe alocuri agricultori, dar,

în special, formau triburi deosebit de războinice. „Deși asimilați culturilor barbare, triburile celtice au dezvoltat o cultură unică, atât din punct de vedere material, cât și spiritual. Arta celtică impresionează și astăzi, iar meșterii tribali erau experți în prelucrarea fierului și a metalelor prețioase. Totodată, războinicii celți au rămas în istorie ca luptători extrem de pricepuți, fanatici și înspăimântători. Își tatuau trupul, intrau, de multe ori, pe jumătate goi în luptă, cu părul dat cu var. Purtau mustăți lungi și părul împletit în cozi și foloseau topoare și săbii din fier.“ Sunt singura populație care a cucerit și devastat Roma în perioada Antichității Clasice, până la al doilea jaf din anul 410 d.H. Pe lângă calitățile lor războinice, celții au fost asociați și cu magia și sacrificiile umane. Celții erau politeiști și venerau, în principal, zei războinici sau protectori ai naturii, precum Teutatis, Esus, Taranis, Eponna sau Cernunnos. Triburile celtice au intrat în contact și cu triburile dacice. Însă populațiile boilor și tauriscilor care se așezaseră în preajma Daciei au fost învinse și împinse către vest de războinicii daco-geți ai lui Burebista în secolul I î.H. Neamurile celtice au intrat, în special, în componența popoarelor francez, englez, irlandez, scoțian, galez, flamand.

Așadar, nu a existat doar fenomenul inimilor smulse din piept de către mayași și azteci. Însă acesta s-a prelungit până la jumătatea celui de-al doilea mileniu al epocii de după Hristos și a căpătat proporții incredibile, de masă în regiunea mesoamericană. Mesoamerica (sp. Mesoamérica, „America Mijlocie“) este o arie culturală (din America de Nord, America Centrală și nordul Americii de Sud) în care au luat naștere și s-au dezvoltat un anumit număr de culturi pre-hispanice, atingând culmi de civilizație și rafinament înaintea colonizării spaniole a Americilor. Această zonă culturală extinsă cuprinde integral statele suverane de astăzi Belize și Guatemala, respectiv zone parțiale ale altora, partea nord-vestică a statului Costa Rica, o parte din Nicaragua, El Salvador, partea centrală a Hondurasului și o parte semnificativă din Mexicul de azi, partea sa sudică și centrală având ca limite nordice râurile Rio Marina, din Tamaulipas, și Rio Fuerte, din Sinaloa. Organizarea

tuturor grupurilor preistorice din această zonă era caracterizată de existența unor structuri statale și administrative foarte asemănătoare, constând din capitale mari de tipul unor orașe-stat, având un puternic rol administrativ, politic și religios înconjurat, mai mult sau mai puțin radial, de un număr mare de sate cu o pronunțată economie agrară, care furnizau hrană, dar și alte produse capitalei. Mesoamerica includea unele dintre cele mai complexe și avansate culturi ale celor două Americi, civilizațiile olmecă, toltecă, zapotecă, mayașă, aztecă și cea a orașului Teotihuacán. Aceste culturi au creat și perfecționat sisteme socio-politice și administrative complexe, atingând niveluri tehnologice, științifice și matematice sofisticate. Au participat la interacțiuni multiple cu alte civilizații sau rețele de societăți, care au avut ca rezultat comunicarea, transmiterea și interconectarea acestora. Mesoamerica se mai poate referi și la regiunea similară contemporană (dar care reflectă o altă realitate regională contemporană, politică și economică), constând din țările Americii Centrale și nouă state sudice ale Mexicului: Campeche, Chiapas, Guerrero, Oaxaca, Puebla, Quintana Roo, Tabasco, Veracruz și Yucatán.

Periodizarea principalelor civilizații precolumbiene (în ordine cronologică) presupune mai multe grupuri istorice de populații și de organizări sociale, care preiau caracterul de (paleo-)imperiu. *Olmecii* sunt considerați reprezentanții „civilizației-mamă” (cca. 1500 î.H. – 400 î.Hr), prima mare civilizație din Mesoamerica. Centrele lor principale sunt actualele San Lorenzo și La Venta. Dovezile arheologice sugerează că olmecii au fost și creatorii practicilor mesoamericane ale jocurilor cu mingi făcute din cauciuc solid (de altfel, etimologia aztecă pentru „olmeci” se referă la „oamenii de cauciuc”). Este posibil ca această practică să fi fost strâns legată de sacrificii umane ritualice. Artefacte olmece au fost găsite pe toată suprafața Mesoamericii, indicând existența unor rute comerciale interregionale extinse. Prezența artefactelor din jad, o piatră semiprețioasă verde, și din obsidian, o piatră vulcanică neagră, sticloasă, furnizează dovezi ale comerțului, inclusiv cu sclavi, din afara coastei

Golfului Mexic. Jadul provenea din teritoriul actual al statului mexican Oaxaca și din sudul Guatemalei, în vreme ce obsidianul provenea din ținuturile muntoase din nordul Mexicului. În perioada olmecă s-a înregistrat o creștere semnificativă a rutelor comerciale și a varietății bunurilor tranzacționate.

Zapotecii erau situați în Valea Oaxaca, din sudul Mexicului actual. Monte Albán a fost capitala lor principală. S-au manifestat din Perioada Preclasică până în cea Clasică Târzie (aprox. 500 î.H. – 900 d.H.). Erau cunoscuți drept „oamenii norilor“ (*Be'enaà*). Au dezvoltat o scriere timpurie, un sistem calendaristic (bazat pe bare și puncte, similar cu cel mayaș) și o agricultură sedentară avansată. Au produs o arhitectură monumentală, morminte elaborate și reliefuri sculptate.

Toltecii (cca. 900–1150 d.H.) au fost o civilizație războinică, având capitala la Tula, cu o influență puternică asupra aztecilor. Divinitatea lor cea mai importantă era Quetzalcoatl – „Șarpele cu Pene“, zeu al vântului și al înțelepciunii, care a ajutat la modelarea lumii actuale și a „celui de-al Cincilea Soare“. Era, de asemenea, asociat cu Luceafărul de dimineață și a fost considerat un binefăcător al umanității, căreia i-a dăruit porumbul.

Mayașii au fost, practic, cei mai longevivi. Periodizarea lor internă se referă la o Epocă Preclasică (cca. 2000 î.H. – 250 d.H.), una Clasică (cca. 250–900 d.H., epoca de apogeu cultural) și una Postclasică (cca. 900–1521 d.H.). Între realizările lor se numără scrierea de tip hieroglific, matematica avansată și calendare foarte precise. Au edificat orașe-stat puternice – Tikal, Palenque, Chichén Itzá.

Aztecii (cca. 1300–1521 d.H.) au funcționat pe baza unei structuri militariste, cu capitala la Tenochtitlán (1325), un oraș avansat construit pe un lac. Imperiul lor, o federație de trei orașe-stat, era cunoscut pentru structura socială ierarhizată, religia politeistă, arhitectura monumentală și progrese tehnologice matematice, prăbușindu-se în 1521 după cucerirea spaniolă (consecință a expediției lui Hernán Cortés). Practicau sacrificii umane pe scară largă.